

„Mert szembenézni a hagyománnyal, az bátorság is”

Modernitás, demokrácia,
szabadság, önkormányzás*

Az önkormányzás történeti és logikai összefüggései

Valaha jobbágyok ajkán kelt, de megint időszerű a szép mondat: „*A városi levegő szabaddá tesz.*” Akár csak a falvak önkormányzása.

A vármegye századokon át volt a rendi előjogok védelmezője és ennek folyamánként a nemzeti függetlenség egyik utolsó fészke. Azonban Európa északi tájaival ellentétben nálunk a 19. század közepén, amikor előbb az uralkodó és a kamarilla esküszegő cselszövése ráküldte a „kedves bánt”, Jellasics tábornagyot az alkotmányos magyar kormányra, majd a dualizmus gyors züllésével végleg szertefoszlott annak lehetősége, hogy a rendiség kopott kulisszái összeegyeztethetők a modern alkotmányos demokrácia működésével.

Ennek voltak előzményei, a vármegye korábban is hordozott anakronisztikus vonásokat. A modernitást képviselő II. József által elrendelt és 1784 és 1787 között megtartott első magyarországi népszámlálás ellen, amely előírta, hogy végre a birodalomban a házakon legyen házsám, a vármegyék tiltakoztak: „A Komárom megyei nemesség mégis azzal a felterjesztéssel élt, hogy ha már nemesi lakjaikat a köznép házaival így egy kalap alá veszik, legalább fekete helyett zöld festéket használjanak

esetükben.”¹ II. József fricskája szellemes, modern és tökéletes is volt. A Burg épületeire is ugyanolyan színű fekete házsám került, mint a falusi köznép földbe süppedő zsendelytetős, fehérre meszelt kicsiny házaira.

Nálunk a történelem úgy hozta, hogy a köztársaság, a szabadság, az önkormányzatiság eszméi elválaszthatatlanok lettek (az alkotmányos magyar állam mostani felszámolása miatt a kölcsönös feltételek sora persze folytatható, mert aligha tagadható, hogy sajtószabadság nélkül sincs önkormányzatiság).

Batsányi és Petőfi plebejus feudalizmuskritikája, határozott republikánizmusa annak idején még ritkának számított. „Ti is, kiknek vérét a természet kéri, / Hív jobbágyitoknak felszentelt hóhéri! / Jertek, s hogy sorsotok előre nézzétek, / vigyázó szemetek Párizsra vessétek!”²

„Ez egyszer csak annyit mondok: / Jó soká voltunk bolondok, Legyen egy kis eszünk végre, / Másszunk a király képére. / Éljen, / Éljen a köztársaság!”³

* Köszönöm e cikk tárgyában is Kovács Ágnesnek és Lázár Domokosnak a közös gondolkodást.

¹ https://www.ksh.hu/statnap10_első_nepszamlalas

² Batsányi, A franciaországi változásokra, Kassa, 1789.

³ Petőfi, Itt a nyilam! Mibe lőjjem? Debrecen,

Petőfi minden gesztusa a zsarnok-ság tagadása, az őt követő zsarnokok mégis, mintha a Petőfisándorság csak levedlett kígyóbőr lenne, bújtak hamisított Petőfibőrökbe. Rákosi 1953-ban addig példátlan költségvetéssel gyártatta le a maga Petőfijét, a még Révai szerint is vacak *Feltámadott a tengert*. A Rákay-féle *Most vagy soha* eddig szintén képtelen 4,5 milliárd összegből lesz bizonyosan rossz.⁴

A különbség csak annyi, hogy Rákosi – szemben Orbánnal – Illyésre és igaz, például szovjet szakértő révén is rövid pórázon tartott, de kiváló filmesekre bízta a maga hazug Petőfijét. (Rákosi és Orbán politikai dilemmái is hasonlítanak: nehogy már az orosz hadsereggel szemben esetleg ellenszenvet keltsen a Nagy Petőfi Film.⁵)

Tragikus és vicces is a saját használatú Petőfit építő Orbán őszinte önvallomása „*Számunkra a köztársaság egy üres szó, [...] az csak egy ruha, valójában a nemzet a test, azon a köztársaság a ruha, az emberek, azok a nemzetben élnek a köztársaság legfeljebb a ház, amiben lakunk... A mi jövőnk a nemzetben van, nem a köztársaságban...*” – mondta még ellenzékben, 2006-ban (!) a Magyar Rádióban.⁶ Holott a Bibó Kollégiumban eszmélő Orbánnak nem csak Petőfit, de olvasnia kellett ifjúkori rajongásának tárgyát, Bibó Istvánt is, aki a köztársasági és demokratikus önkormányzásról több helyen

szépen és félreérthetetlenül szolt: „A magyar közigazgatás egyik történeti összetevője a *vármegyei nemesi igazgatás*... Ez az igazgatás egy merőben uralmi szellemű, a rideg célmegvalósítás jegyében folyó igazgatási módszer jelentett, amely nem tudott sem *szakszerűen elmélyült ügyintézés*sé, sem az *igazgatottak bevonásával folyó demokratikus önkormányzása* finomodni.”⁷

Orbán 2010-ben megalapított új állama hatalmi-intézményi és szellemi lebelélt nyelvpolitikai háborút folytat a köztársaság, a demokrácia, a modernitás és az önkormányzás ellen. E pusztítás mai célpontjai a bevételeiből kiforgatott, anyagilag kirabolt, intézményeitől megfosztott, mégis a közjogi autonómiák utolsó hatalmi bázisát jelentő települési önkormányzatok. Az autokrata állam most a köztársaság maradéka-inak, a választott önkormányzatok lépésenként végrehajtott felszámolására tör.

Tegyük hozzá, a mai magyar demokrata, legyen bár arisztokrata ivadék, büszke arra, hogy „...ma Magyarországon, ha valaki nem tudná, nincsen arisztokrácia, nincsenek arisztokraták (legfőljebb látogatóban). Olyanok vannak néhányan, kiknek az apjuk, nagypapjuk (és így tovább egy ideig) arisztokrata volt. Én is ilyen vagyok. Amúgy magyar író, republikánus... Az örökség lehetne az önismeret tükre, de nincs örökség. Bizonytalan turkálás van a régi holmik közt, azt gondolva, ez a hagyomány. Pedig ez csak bizonytalanság, személyes és történelmi

1848. december

⁴ https://hvg.hu/kultura/20220126_45_milliard_forintbol_keszul_Rakay_Philip_grandiozus_Petoffilmje

⁵ https://hvg.hu/360/202206_foltamadott_atenger__illyes_revai_pudovkin_es_atobbiek_remekmurendelesek

⁶ <http://www.ma.hu/tart/rcikk/a/0/143121/1>

⁷ Kiemelés tőlem: Bibó István: A magyar közigazgatás történeti összetevői <https://mek.oszk.hu/02000/02043/html/325.html>

bizonytalanság. Bizonytalanság és gyávaság. Mert szembenézni a hagyománnyal, az bátorság is.”⁸

Az önkormányzatok, valamint a demokrácia, a modernitás és a köztársaság ügye Magyarországon elválaszthatatlanul összetartozik. Orbán 2006-ban már meghirdetett, majd 2010-ben létrehozott új állama leszámolt a köztársasággal és az annak lényegét jelentő autonómiákkal, így lépésről lépésre az önkormányzatisággal is.

Nincs már köztársaság. 2012-ben a köztársaság megnevezés eltűnt a hivatalos iratokból. Az Alaptörvény Alapvetése szerint „HAZÁNK neve Magyarország”⁹ a 2011. április 18-án elfogadott és 25-én kihirdetett Alaptörvény szerint. Pedig annak, aki alkotmányt ír, tudnia kell, hogy az „ország” „állam” „haza” szavak jelentése nagyon is különböző.¹⁰ Anynyira-amennyire csak az indoklás próbál értelmesen beszélni: „[a] Javaslát világossá teszi, hogy a magyar állam neve Magyarország.”

Orbán 2010 utáni első kiválasztott elnöke, aki szellemesnek gondolt bonmot-ja szerint elvéve intézményi feladatát, személy szerint nem alkotmányos fék, hanem motor akart lenni az akkor gyártott NER-kocsiban. Mi-

vel ez elnöki programnak pont nulla, ezért pótcselekvésként édes anyanyelvünk tudományos alapú művelését (?) tűzte ki elnöki programjául. Ezt első útján a hegyeshalmi Paprika Csárdában jó hatalmi-politikai szimattal, de nyelvtani tekintetben alternatív módon így fejezte ki: „Első álamfői látogatásom első álamásán. Köszönettel: Schmitt Pál, 2010. szept. 7.”¹¹ A NER, a nyelv és a politika kapcsolatát az öt szóban elkövetett két súlyos helyesírási hiba úgy mutatja, mint az,

hogy titulussával ellentétben, szerinte már nem az éppen eltörölt köztársaság, hanem az *állam* (szerinte: *álam*) képviselője.

Legutóbb, 2023. február 28-án Hiller István képviselő szellemes, latin mondatokkal teletűzdelt napirend előtti felszólalásában szólt így: „Hát ismét eljött a főispánok kora! Lépést kell tartani a változásokkal, így felszólalásomat én is ennek megfelelően teszem meg.” Mivel a középkori Magyarországon (egészen a polgári átalakulásig) a hivatalos nyelv a latin volt, a kormányzati haladást követve az iróniából latinul felszólaló Hiller maga is rálép a feudalizmus felé vezető útra. Kívér házelnök erre őszintén annyit jegyzett meg, hogy semmit nem értett abból, amit Hiller beszélt. Rétvári Bence a kormány

⁸ https://hvg.hu/360/20160714_Esterhazy_Peter_A_verese

⁹ „A. cikk”

¹⁰ Lásd erről: https://jog.tk.hu/uploads/files/mtalwp/2015_07_Takacs.pdf

¹¹ https://index.hu/belfold/2011/03/19/alamfoi_udvozletet_hagyott_schmitt_a_csardaban/

részéről erre annyit bírt mondani, hogy a liberálisok csak gúnyolódni tudnak, amit a békés természetű nemzeti oldal viszont eltűr. Amúgy pedig azért nevezték át vármegyének a megyéket és főispánoknak a megyei kormányhivatalok vezetőit, mert ezek az elnevezések Szent István idejében születtek! Jogos kérdés, hogyha létezik még hazánkban kollektív történelmi emlékezet, akkor a rendiség megszűntekor a lakosság 95 százalékát kitevő nemtelenek, a jobbágyok, zsellérek, iparosok, munkások, városi polgárok, több tekintetben jogfosztott zsidók és romák, nemzetiségiek és a *Föl szállott a pávát* ismerő versolvasók ivadékai milyen érzésekkel néznek fel ma a vármegyeházra.

Az archaizáló nyelvvel ügyetlenül elfedett, a köztársaságot, az autonómiákat és az önkormányzatiságot felszámoló, rendszerré összeálló autokrata állami politika üres és helytelen. Sem eszméje, sem ízlése. Az erre adott választ és értelmezést szokás szerint Adynál találjuk: „...patrióta képzelgéseink üstökénél lehet bennünket legjobban megfogni. Ez a bűnünk burjánzott a föl a csaholó hazafiságot. Ezért utazik reánk minden csalás, ámtítás, hazugság és cselvetés a hazafiság nevében. Ez a húr mindig meghat és mindig megfog bennünket. A lényegyet és valóságot nem keressük, mihelyst hazafisággal csaholják hazug módon tele a fülünket.”¹²

A mai helyzet és a tennivalók

Az önkormányzás, különös tekintettel a települési önkormányzatokra,

amelyek a demokrácia folyamatos közösségi tanulással épített, azaz a helyi választói közösségekkel folyamatos párbeszédben megújuló intézményeinek rendszere, a demokratikus állami berendezkedés egyik alapja. E minőségében fontos és közös európai ügye az Európa Tanácsnak és az Európai Uniónak is.

Az Európa Tanács egyezményei általában, így a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló Strasbourgban, 1985. október 15-én kelt egyezménye is, az alkotmányos minimumkövetelményeket határozza meg. Ezt az egyezményt törvénnyel hirdette ki az Országgyűlés.¹³ Az egyezmény preambuluma, amelynek szellemét, intencióit, szabályait is sértik a magyar állam politikái, a területi önkormányzatokat *minden* demokratikus társadalmi rendszer alapintézményeként jelöli meg.

Az egyezmény a települési önkormányzás terjedelme tekintetében leszögezi, hogy „A helyi önkormányzatok – jogszabályi keretek között – teljes döntési jogosultsággal rendelkeznek minden olyan ügyben, amely nincs kivonva hatáskörükből és bármely más közigazgatási szerv hatáskörébe sincs utalva... közfeladatokat általában elsősorban az állampolgárokhoz legközelebb álló közigazgatási szervnek kell megvalósítania... A helyi önkormányzatok hatásköre általában teljes és kizárólagos” (4. §).

A jogállami alkotmány a helyi önkormányzáshoz való jogot helyesen, kollektív alapjogként szabályozta, ami még így szól: „A község, a város, a főváros és kerületei, valamint a megye választópolgárainak közös-

¹² Ady Endre: Cساهoló hazafiság, Nagyváradi Napló, 1902. július 5.

¹³ Az 1997. évi XL. törvény.

ségét megilleti a helyi önkormányzás joga. A helyi önkormányzás a választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek önálló, demokratikus intézése, a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlása” (42. §).

Ennek helyén az Alaptörvényben azt találjuk, hogy „a helyi közügyek intézése és közhatalom gyakorlása érdekében működnek önkormányzatok” (31. §).

A demokratikus önkormányzás felszámolását és az alkotmányos célt is pontosan írja le a XIII. kerület polgármestere: „A 2010-től kezdődő Orbán-korszak kormányai a »jó kormányzás« megteremtésének hangsúlyozása mellett a demokratikus jogállami, decentralizált, a fékek és ellensúlyok rendszerét érvényesítő államrendszert egyeduralmi, »felülről vezérelt« hatalmi rendszerré alakították át, amely nem viseli el a szervezetében, döntéshozatalában önálló, a helyi közösség tulajdonával önállóan gazdálkodó, az állam hatalmával szemben ellensúlyt jelentő önkormányzati rendszert... A demokratikus Magyarországnak európai értékeken alapuló önkormányzati rendszerre van szüksége, amelyben a Helyi Önkormányzatok Európai Kartája nem az attól való eltérés viszonyítási alapja, hanem annak elveit, rendelkezéseit nemcsak formálisan, hanem tartalmilag is érvényesíti.”¹⁴

A legutóbbi önkormányzati választások sikere be nem teljesedő reményt keltett az ellenzékben arra, hogy a 2022-es országgyűlé-

si választásokon, igaz, egyenlőtlen küzdelemben, annak ellenére is lehet váltani a NER-t, hogy annak a nem demokratikus rezsimekre, választási autokráciákra jellemző törvényi, gazdasági, politikai zárványai rég megeremtődtek. Az újabb Fidesz-kétharmadot az autokrata rezsimeg túlélését szolgáló példátlan garanciák csak részben magyarázzák. Ugyanakkor friss kutatások¹⁵ is megerősítik, hogy helyi szinten a magyar társadalom nem jelentéktelen hányada még mindig demokrata elköteleződésű, a kormánnyal szemben kritikus részének mobilizálhatósága, társadalmi mozgalommá szervezhetősége tekintetében 2019 ősze után sem történt jelentős, visszafordíthatatlan romlás.

A parlamentarizmus felszámolását követően a választóhoz közelsége miatt, az önkormányzati választásnak maradt meg a legnagyobb tétje.

Mindazonáltal 2022 tavaszán a demokratikus ellenzékre azzal együtt szavazott majdnem kétmillió honfitársunk, hogy az ellenzék számos politikai hibát vétett a kampányban. Ezek az állampolgárok az Orbán-rendszerrel szemben évek óta érzett elemi elégedetlenségüket lényegében egyszeri alkalommal, kizárólag a szavazófülkékben tudták kifejezni és megélni, ugyanis sem a választások előtt, sem az azóta eltelt időben nem alakultak ki a NER központosított, korlátlan erőforrásokkal rendelkező autokrata struktúrájával szemben autentikus alternatívát

¹⁴ Az új Alkotmányban rögzíteni kell az emberek önkormányzáshoz való jogát, Tóth Ákos interjúja Tóth Józseffel, Jelen, 2022. 03. 01.

¹⁵ https://www.policysolutions.hu/userfiles/Policy_Solutions_Magyarország_Ertekerkepe_2022.pdf

kínáló, alulról szerveződő, vidéki há-
lózati formában is létező demokrati-
kus ellenzéki közösségek.

Az ellenzék sürgető feladata a
minél korábban megkezdendő fel-
készülés a csalárdul összekapcsolt
két 2024-es választásra, amely
küzdelmekben az ellenzéki pártok
az önkormányzatın egymásért, az
európain egymás versenytársaiként
lépnek fel.

A jó (elfogadható) eredmény ér-
dekében tisztázniuk kell az önkor-
mányzati választás ellenzéki sikere-
inek és persze az időközi választások
nagyreszt szomorú kimenetének oka-
it. Például mi mindent kellett volna
másként csinálniuk, mivé lehetett
volna a „Szabad Városok Szövetsé-
ge”, ha több lenne szóvirágnál, továb-
bá, hogy egy példát említsünk, mit te-
hettek volna együtt az ölükbe hullott
önkormányzati sajtó birtokában?

A jövőbe tekintve pedig szükség
lesz a pártok közötti megállapodá-
sokra, amelyek nemcsak a pártok
által jelölt, továbbá a pártoktól füg-
getlen ellenzéki jelöltek támogatá-
sáról szólnak, de a közös kampány
(sőt program) és a verseny elveiről
is. Fontos döntéseket kell hozniuk
például arról, hogy az európai par-
lamenti választásokon az ellenzéken
belül a saját képviselőik eddigi telje-
sítményére, Európa-politikájukra, je-
löltjeik hozzáértésére koncentráló po-
zítív kampányt folytatnak. A negatív
kampányt pedig a kormánypárttal
szembeni küzdelemre korlátozzák.

Komolyan kell venni a helyi demok-
rácia további csorbításáról, a polgár-
mesterek közvetlen választásának
megszüntetéséről, a főispánok pre-
fektusi jogköreiről szállongó híreket.
Ezekre minél hangosabb és hatáso-
sabb politikai válaszokat kell keresni.

Urbán Ádám: Idős artisták (Fábry Pál)